

Maja Bratanić, Ivana Brač i Boris Pritchard (ur.) (2015): *Od Šuleka do Schengena. Terminološki, terminografski i prijevodni aspekti jezika struke*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 334 str.

Budući da danas u Hrvatskoj ne postoji nikakva sustavna, državno koordinirana skrb o jezičnome planiranju i jezičnoj politici, može se ustvrditi da je aktualna hrvatska jezična politika implicitna, razmrvljena, polifonična, nekoordinirana i strateški neupravljana. Na znanstvenoj je razini suoblikuju znanstvene i visokoškolske ustanove, primjerice zagrebački Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje te sveučilišne kroatističke katedre, na obrazovnoj škole, a na razini javne uporabe administrativno-upravne institucije, izdavačke kuće i masovni mediji.

O kontinuiranoj državnoj nebrizi i proplamsajima sporadične skrbi za hrvatski književni odnosno standardni jezik čitamo u predgovoru i uvodnome poglavlju zbornika na koji se osvrćemo. Riječ je o knjizi u kojoj je dokumentiran rad na nacionalnome terminološkom znanstvenom programu *Izgradnja hrvatskoga strukovnog nazivlja*, rezultat kojega jest terminološka baza Struna. Struna je ujedno i kolokvijalni naziv za sâm program, a nastao je spajanjem početnih slogova leksema *strukovno* i *nazivlje*. Polazeći od opservacije da se »hrvatsko strukovno nazivlje i terminološka djelatnost tijekom druge polovice 20. stoljeća« »nisu razvijali planski i sustavno«, urednici ustvrđuju da je »to područje hrvatskoga jezikoslovlja dugo ostalo potisnuto u drugi plan«, a početkom 21. stoljeća čak ni »proces pristupanja Hrvatske Europskoj uniji« »nije bitno utjecao na percepciju važnosti terminologije i njezina utjecaja na komunikacijsku ulogu pa i identitetski habitus hrvatskoga standardnog jezika« (str. VII). Nasuprot tomu, ističe se, »hrvatsko jezikoslovlje baštini impresivne doprinose terminološkoj izgradnji hrvatskoga jezika«, a rad na programu Struna »u mnogočemu se oslanja na tu tradiciju« (*isto*).

Zbornik je podijeljen u četiri cjeline različita opsega. To su: I. *Terminološka politika*, II. *Terminološka teorija i terminografska praksa*, III. *Terminološke studije* i IV. *Prijevodni aspekti jezika struke i korpusni pristup terminologiji i terminografiji*.

Prva cjelina, *Terminološka politika*, otvara se povijesno-problemskim prikazom hrvatske terminološke tradicije i suvremenosti dviju urednica zbornika, Maje Bratanić i Ivane Brač, te Ane Ostroški Anić. U radu naslova *Hrvatsko nazivlje i nazivoslovlje od Šuleka do Strune – hrvatski jezik i terminološko planiranje* autorice se, kako navode, usredotočuju na »terminološku sastavnicu hrvatskoga jezika koja za identitet i komunikacijsku zadaću jezika ima važniju ulogu nego što se u Hrvatskoj još i danas prepoznaje« (str. 3):

»Svijest o važnosti terminologije ovisi o širim političkim i ideološkim okolnostima. U Hrvatskoj je duga povijest jezične opresije rezultirala izostankom kontinuiteta u razvoju terminologije. Budući da još uvijek nedostaje jasno ar-

tikulirana jezična politika, ne razabire se ni osmišljena terminološka politika. U takvu se kontekstu spontano uspostavljaju kriteriji koji se s jedne strane temelje na ideologiji i jezičnome purizmu, a s druge strane postoji tendencija prema pretjeranoj toleranciji jezične slobode, nedosljednosti i nereda. Jasna terminološka politika *nužna je kao preduvjet standardizacije* i uspostavljanja kontinuiteta s terminološkom tradicijom. Bitna je i za *položaj hrvatskoga jezika među jezicima Europske unije* (oboje kurzivom istaknuo V. P.), koji bi svi podjednako morali biti osposobljeni za međujezičnu komunikaciju.«

Početno poglavlje u zborniku *Od Šuleka do Schengena* ujedno je i »udarano« poglavlje knjige. U njemu se tematiziraju inozemna i hrvatska teorijska promišljanja o terminološkoj djelatnosti u širem okviru jezične politike te se prikazuje hrvatska terminološka praksa u 19. i 20. stoljeću, pri čemu se – što je logično i očekivano – daje detaljan faktografski i kronološki opis osmišljavanja i provedbe samoga projekta Struna. Od mnogobrojnih važnih podataka valja svakako istaknuti činjenicu da je poticaj za osmišljavanje ovoga projekta došao 2007. godine od Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, što je kao legitimno stručno tijelo od 2005. do 2012. godine djelovalo pri Vladi Republike Hrvatske kao savjetodavno tijelo zaduženo za promišljanje i oblikovanje hrvatske jezične politike odnosno skrbi o hrvatskome standardnom jeziku.

Takoder je važno naglasiti da je zamolba Vijeća ondašnjemu nadležnom ministru te ondašnjemu predsjedniku Nacionalne zaklade za znanost naišla na pozitivan odjek pa je Zaklada odobrila pokretanje Strune. Od 15. siječnja 2008. do 15. siječnja 2009. godine odvijao se odgovarajući koordinacijski projekt, što ga je vodila Milica Mihaljević, koja je zajedno s Lanom Hudeček 2009. godine objavila djelo iznimne teorijske i praktične važnosti za hrvatsku nazivoslovnu znanost: *Hrvatski terminološki priručnik*. Osim toga priručnika, u sklopu projekta izrađena je prva inačica terminološke baze, a organizirane su i radionice za predmetne stručnjake te buduće terminologe.

Godine 2009. vođenje programa preuzela je Maja Bratanić, oko koje se okuplja agilni tim mladih terminologa koji će u godinama što su uslijedile stjecati teorijska znanja i praktične vještine u radu na projektu. »Dirigentska palica« Maje Bratanić usmjeravala je i koordinirala rad na Struni sve do 2015. godine. Odras toga jest i činjenica što je ona ne samo suurednica zbornika koji prikazujemo nego i suautorica četiriju od ukupno osamnaest priloga.

Slovenska jezikoslovka Špela Vintar u radu *Slovenska terminološka politika u posljednjem desetljeću: od riječi do djela i natrag* prikazuje najvažnije aspekte slovenske jezične politike, a unutar nje i terminološke. Već je iz prvih rečenica ovoga priloga razvidno koliko se Republika Slovenija za ovo područje brine neusporedivo više i odgovornije nego Lijepa Naša. Naime, godine 2004. usvojen je Zakon o javnoj uporabi slovenskoga jezika, a postoje i jasna strateška promišljanja o jezičnoj politici, formalizirana u dvjema rezolucijama: Rezoluciji o nacionalnome programu jezične politike 2007.–2011. te onoj za razdoblje 2014.–2018. *Sapienti sat!*

Druga cjelina zbornika, posvećena terminološkoj teoriji i terminografskoj praksi, sadrži dva rada, koja oba supotpisuje jedna od urednica i donedavna

voditeljica Strune: Maja Bratanić. U radu *Terminološke škole i terminografska praksa* ona zajedno s Majom Lončar daje pregled terminološke teorije počevši od njezina utemeljitelja Eugena Wüsterera i bečke terminološke škole preko praške i sovjetske pa sve do suvremenih kritičkih pristupa koji se »kreću u rasponu od radikalnih zahtjeva za redefiniranjem teorije do blažih apela za popunjavanjem praznina u Wüsterovu modelu«. Pri tome autorice ističu da sve više kritičara tradicionalni wüsterovski model, koji se temelji na jasnome razlikovanju onomaziologije i semaziologije te jednoznačnosti i razgraničivosti jednoga naziva od drugih u strukturiranome pojmovnom sustavu, smatra »prekrutim i dogmatičnim«, zamjerajući mu »da ne korespondira ni s jezičnom ni sa sociokulturnom stvarnošću« (str. 47). Preispitivanja tradicionalnoga konceptualnog modela terminološke znanosti još nisu doduše rezultirala nekim novim, koherentnim modelom, no ona su »upozorila na upitnu mogućnost apsolutnoga razgraničenja konceptualnoga pristupa od onoga koji eksplicitno ili implicitno prihvaća činjenicu da se u terminologiji i terminografskoj praksi ipak primarno bavimo nazivima – dakle jezičnim datostima koje je teško potpuno i dosljedno izolirati od jezičnoga i kulturnoga okvira u kojem funkcioniraju« (str. 54).

Drugi rad u ovoj cjelini Maja Bratanić ispisuje sa svojom suradnicom Anom Ostroški Anić. Sâm naslov najbolje opisuje i sadržaj poglavlja: *Koncepcija i ustrojstvo terminološke baze Struna*. Daje se kronologija rada na projektu, potanko se opisuje primijenjeni metodološki okvir, prikazuje se razvijanje ustroja terminološke baze Struna, a čitateljima će posebno zanimljivi biti prikazi problematike konkretnih terminoloških zahvata, koji imaju šire teorijske implikacije.

Treća cjelina zbornika, ujedno i najopsežnija, sadrži čak devet terminoloških studija. U radu *Od leksikografije do terminografije u hrvatskom pomorskom nazivlju* Mirjana Borucinsky, Sandra Tominac Coslovich i Boris Pritchard kronološki se osvrću na hrvatsku opću i specijalističku leksikografsku tradiciju s obzirom na pomorsko nazivlje. Ujedno iz sociolingvističke i dodirnojezičnoslovne vizure karakteriziraju taj potkorpus hrvatskoga strukovnog nazivlja te upućuju na neke njegove specifičnosti. To su, među ostalim, izrazit problem odnosa između standardnojezičnoga i uporabnoga nazivlja, zastupljenost inojezičnih elemenata u nazivlju, diglosija u stvarnim situacijama na brodu i na kopnu te polariziranost nazivlja u razgovornome i pisanome jeziku. U drugome dijelu rada tematiziraju se najnovije leksikografske i terminološke projektne aktivnosti i publikacije u području hrvatskoga pomorskog nazivlja.

Dvoje autora prethodnoga rada, Boris Pritchard i Mirjana Borucinsky, u studiji *Leksikalizacija pojma najam u općoj i pomorskoj leksikografiji i terminografiji* provode minucioznu supostavnu raščlambu leksičkih skupova obuhvaćenih pojmom *najam (locatio conductio)* i specifičnim pojmom *najam broda* (NAULUM), dok Bruno Nahod u članku pod naslovom *Terminološka obradba: od polisemnoga leksema do homonimnoga termina* na odabranim primjerima iz strukovnoga nazivlja fizike zorno objašnjava razlike između leksikografskoga i terminološkoga odnosno terminografskoga pristupa strukovnome nazivlju. Objasnidbenom, stilskom i metajezičnom vrsnoćom opisa tih metodoloških ra-

zlika Nahodov tekst nadilazi svoju prvotnu funkciju zborničkoga priloga te ima izrazitu propedeutičku i leksikonsko–enciklopedijsku dimenziju.

Polazeći od iskustava stečenih bavljenjem pomorskim nazivljem na projektu B. Pritcharda *Hrvatsko pomorsko nazivlje – tradicija i suvremena kreiranja* u sklopu Strune, sličnom se problematikom – leksikografskom polisemijom i terminološkom homonimijom – bavi i Helena Pavletić u radu *Problem višeznačnosti u terminografskoj obradbi nazivlja*. Rad Antuna Halonje *Složenost terminografske obradbe fitomedicinskoga nazivlja* dokumentira pak terminografske izazove s kojima su se, radeći na Struni, suočili suradnici na projektu *Izgradnja, odabir i usuglašavanje hrvatskoga nazivlja u fitomedicini* kao pionirskome pothvatu usustavljivanja hrvatskoga fitomedicinskoga nazivlja u sklopu terminološke baze podataka.

U trećoj cjelini zbornika Bruno Nahod ispisuje još jedan vrstan metodološki rad, posvećen razvijanju tzv. sociokognitivnog modela kao nove paradigme terminološke teorije. Riječ je o tekstu *Brak čestice i prostora: Sociokognitivna poredbena analiza pojmovnih struktura strukovnih jezika fizike i antropologije*, u kojem se, temeljeno na iskustvima terminografske obradbe strukovnih nazivlja fizike i antropologije, upućuje na ograničenu primjenjivost wüsterovske opće terminološke teorije na složene, višedisciplinske terminološke baze poput Strune. Da bi se nadišla ta teorijska ograničenost, poseže se za tzv. strukovnim kognitivnim modelom, koji omogućuje, ističe autor, »da pojmovne sustave strukovnih jezika opišemo realnije i kvalitetnije, i važnije, da kvalitetnije prikazemo međukategorijske i unutarkategorijske odnose koji su uspostavljeni u tim sustavima«, čime »bi se postigao učinak slojevita opisa pojmovnih struktura na razni pojedinoga strukovnoga jezika, ali i na razini cijele terminološke baze« (str. 188).

U radu *Metafora i metonimija: metaforički i metonimijski konceptualni sustavi u hrvatskom nazivlju za pravne pojmove Europske unije* Kristina Štrkalj Despot uvodno navodi i ukratko tumači osnovne pojmove kognitivne lingvističke, a zatim korpusno–kvalitativnim pristupom identificira i raščlanjuje pojedine ostvaraje konceptualnih metafora u proučavanome korpusu hrvatskoga pravnoga nazivlja Europske unije. Svoju metodologiju gradi kombinirajući spoznaje teorija koje se odmiču od tradicionalne wüsterovske opće terminološke teorije: teorije konceptualne metafore te komunikacijske i sociokognitivne teorije terminologije. Rezultati analize tvore »nacrt metaforičkih (i metonimijskih) sustava kako se odslikavaju u navedenim nazivima s obzirom na zastupljenost pojedinih tipova i razina metafora te s obzirom na međusobne odnose među metaforama« (str. 199).

Maja Bratanić i Maja Lončar suautorice su još jednoga priloga u zborniku – rada pod naslovom *Mit o usklađivanju nazivlja Europske unije iz nacionalne u europske perspektive*. Uvodno ustvrđuju da je »usklađivanje ili harmonizacija naziva bitan zahtjev svake terminološke djelatnosti« jer »neusklađeno nazivlje ne može pouzdano osigurati jednoznačnu i standardiziranu profesionalnu komunikaciju«. Potom na primjeru raznih terminoloških baza Europske unije te odgovarajućih norma pokazuju kako »potreba za takvim usklađivanjem i na razini naziva i na razini pojmova postaje uvjetom pravne sigurnosti« (str. 223).

Posebnu pozornost autorice posvećuju detektiranoj terminološkoj nedosljednosti u prevodenju pravne stečevine Europske unije na hrvatski jezik, pri čemu opisuju pragmatične razloge te pojave, osvrću se na nepostojanje pouzdanih prevoditeljskih pomagala i tumače podrijetlo neusklađenosti. Na odabranim primjerima razrađuju svojevrsnu klasifikaciju pojmovnih i nazivnih neekvivalencija. Obraduju i dijakronijske te pravopisne razloge terminološke neusklađenosti. Problematikom terminološke harmonizacije, no unutar jednojezičnoga korpusa hrvatskih strukovnih nazivlja, bave se Marina Bergovec i Siniša Runjaić u radu *Teorijske dvojbe i mogućnosti usklađivanja višestrukih terminoloških zapisa u Struni*.

Četvrta cjelina zbornika *Od Šuleka do Schengena* obuhvaća priloge u kojima se obraduju translatološki i korpusnolingvistički doprinosi terminološkoj teoriji i praksi. Tako Larisa Grčić–Simeunović i Špela Vintar u radu *Modeliranje znanja: korpusna analiza definicijskih stilova* analiziraju definicije u jednojezičnome korpusu strukovnoga jezika znanosti o kršu te tumače heterogenost identificiranih definicijskih tipova služeći se leksičkosemantičkim markerima, a Mirjana Borucinsky i Sandra Tominac Coslovich sročiteljice su rada naslov kojega vjerno odražava i njegov sadržaj – *Strategije prevodenja terminologije pomorskoga prava u međunarodnom transportu*. I u tome prilogu povezuju se teorijska promišljanja s opisima iskustava praktičnoga terminološkog rada na Struni. Iste autorice supotpisuju i rad *Sintaktički diskontinuitet u izvornom pomorskom pravnom tekstu na engleskom jeziku i u njegovu prijevodu na hrvatski*.

Goranka Blagus Bartolec i Ivana Matas Ivanković također proučavaju prijevodno–terminološke ekvivalencije u paru hrvatski–engleski, no s težištem na raznim leksikološkim odnosno rječogradnim specifičnostima u sklopu strukovnih jezika građevine i korozije. Naslov je njihova rada: *Procesualnost u terminologiji – na primjerima iz hrvatskoga i engleskoga jezika*.

Zbornik završava još jednom vrsnom terminološkom studijom. Riječ je o posebnoj jezikoslovnoj poslastici i u smislu precizna opisa sociolingvističkog, jezičnopolitičkog i političkog okvira te besprijekorno provedene terminološko–translatološke kvantitativno–kvalitativne analize, i na razini stilsko–jezične izvedbe. Njezin je autor Krešimir Sučević Mederal, a naslov joj je: »*Puno babica, kilavo dijete*« – *Bosanskohercegovački glosar Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju*.

Nakon uživljena čitanja zbornika *Od Šuleka do Schengena*, svojevrsnoga skupnoga terminološkog dnevnika autorica i autora zborničkih priloga u kojem su dokumentirane sve teškoće i radosti terminološkoga rada, ne možemo se ne zapitati:

Ima li danas važnije hrvatske jezičnostandardološke djelatnosti nego što je izgradnja terminološke baze hrvatskoga strukovnog nazivlja? Hoćemo li doživjeti da jednoga dana u kakvoj publikaciji o dosezima hrvatske terminologije i njezinu uvažavanju u znanstveno–stručnoj, političkoj i općoj javnosti čitamo ovakav opis stanja:

»Svijest o važnosti terminologije ovisi o širim političkim i ideološkim okolnostima. U Hrvatskoj je duga povijest jezične opresije i nesnalazjenja u pro-

mijenjenim društveno-političkim datostima rezultirala izostankom kontinuiteta u razvoju terminologije. U jasno artikuliranoj hrvatskoj jezičnoj politici danas ključno mjesto zauzima temeljito promišljena i dobro osmišljena terminološka politika. U takvu su kontekstu već dugi niz godina argumentirano i dogovorno uspostavljeni transparentni jezičnopolitički i terminološki kriteriji lišeni ideoloških i pomodarskih primjesa. Jezikoslovci i donositelji političkih odluka jedinstveni su u stavu i čvrsto uvjereni da je izgradnja terminologije središnja i najvažnija jezičnostandardološka djelatnost u širem okviru hrvatske jezične politike, regulirane odgovarajućim zakonskim, provedbenim i strateškim dokumentima te praćene ulaganjima u odgovarajuću tehničku i kadrovsku infrastrukturu. Mudro vodenom i strateški profesionalno planiranom jezičnom politikom s okosnicom na temeljitoj i sveobuhvatnoj izgradnji standardnojezičnoga strukovnoga nazivlja uspostavljen je kontinuitet s hrvatskom terminološkom tradicijom te je jasno profiliran identitet hrvatskoga standardnoga jezika. U tom smislu hrvatski je jezik kao jezik Europske unije u potpunosti osposobljen za međujezičnu komunikaciju. Početci sustavnoga rada sežu u davnu 2007. godinu, kada je Vijeće za normu hrvatskoga standardnoga jezika...«

Velimir Piškorec